

POLICY- NOTAT

NYTEKNING AV NORSK MIDTØSTENPOLITIKK

Bård Vegar Solhjell, Silje Sønsterudbråten og Rolf A. Vestvik

Innhold

1. Innledning	3
2. To strategier og fem spor fremover i norsk Midtøsten-politikk	3
3. Strategi A: Styrke Palestina, presse fram endring i Israels politikk	4
2.1. Anerkjenne en palestinsk stat og støtte palestinsk FN-medlemskap (Spor 1).....	4
2.1.1 Er Palestina en stat som kan anerkjennes?.....	5
2.1.2 Styrke eller svekke forhandlingssporet?	6
2.1.3 Hvorfor nå?	6
2.1.4 Potensielle negative konsekvenser.....	7
2.1.5 Politikkforslag.....	7
2.2 Drive fram og støtte palestinsk samling (Spor 2).....	7
2.2.1 Politikkforslag.....	8
2.3 Innføre smarte sanksjoner målrettet mot brudd på internasjonal lov (Spor 3)	9
2.3.1 Politikkforslag:	10
4. Strategi B: En radikal omlegging	11
3.1 Utforske alternativer til en tostatsløsning (Spor 4)	11
3.2 Vurdere norsk bistand (Spor 5)	12
3.2.1 Politikkforslag:	13
5. Konklusjon.....	13
6. Sluttnoter	14

1. Innledning

Få, om noen, regioner har så stor betydning for verdenspolitikken som Midtøsten. Israels langvarige okkupasjon av Palestina og striden dem imellom utgjør på mange måter kjernen i dette bredere, regionale bildet.

I flere tiår har Midtøsten og Israel/Palestina-konflikten også vært sentral i norsk utenrikspolitikk. Norge har historisk hatt svært nære bånd til Israel.¹ I nyere historie har Norge spilt en vesentlig rolle også i de internasjonale bestrebelsene for å forhandle fram en varig fred mellom Israel og palestinerne. Oslo-prosessen og den etterfølgende Osloavtalen satte for alvor Norge på kartet i konflikten. Som leder av den såkalte Giverlandsgruppa for Palestina (AHLIC), har Norge fortsatt å være en viktig statlig aktør. Andre norske miljøer – forskningsinstitusjoner, kirkesamfunn, det sivile samfunn og enheter som TIPH (Temporary International Presence in Hebron) har også vært en viktig del av det norske engasjementet.

Dessverre er en varig fredsavtale og palestinsk stat fortsatt langt unna, og den såkalte fredsprosessen har ikke greid å føre partene noe nærmere hverandre. Tvert imot var 2014 nok et skuffende år i så måte. De amerikanskledede forhandlingene brøt sammen, forsøket på å etablere en samlingsregjering på palestinsk side strandet og en ny runde med kamper mellom Israel og Hamas i sommer resulterte i høye dødstall, et israelsk militært angrep og Gaza-stripen i ruiner. Situasjonen i Jerusalem ble også ytterligere skjerpet i løpet av høsten.

Med dette notatet forsøker vi å skape debatt om norsk midtøstenpolitikk, særlig om Norges utenrikspolitiske linje i konflikten mellom palestinerne og Israel. Det er flere grunner til at vi mener dette er viktig. For det første er vi er overbevist om at det er behov for nytenkning i norsk midtøstenpolitikk. Norge har et uutnyttet potensiale til å bidra ytterligere konstruktivt, med våre store økonomiske ressurser og betydelige kompetanse. Med vår sentrale rolle er det viktig at vi søker etter nytenking.

For det andre; det internasjonale samfunnets politikk fungerer ikke godt nok, og fredsprosessen står stille. Derfor kan det finnes en større åpenhet for nye ideer for hvordan vi kan utvikle og bedre Midtøsten-politikken. Konstruktiv nytenkning fra Norge kan bli positivt mottatt.

2. To strategier og fem spor fremover i norsk Midtøsten-politikk

Når ting går bra, kan man være forsiktig med endringer. Når det går dårlig, bør man aktivt lete etter endringer i politikken. Dette notatet leter etter og foreslår slike endringer.

I notatet presenterer vi fem spor. De tre første utgjør det vi kaller strategi A, med mål om å styrke Palestina og presse Israel for å sette ny fart i forhandlingssporet. De to siste punktene utgjør strategi B, og peker på muligheter Norge bør vurdere dersom situasjonen forblir like fastlåst som i dag.

Figur 1. To strategier og fem spor fremover i norsk Midtøsten-politikk

Strategi A	
1	Anerkjenne en palestinsk stat og støtte palestinsk FN-medlemskap.
2	Drive fram og støtte palestinsk samling.
3	Innføre smarte sanksjoner mot målrettet mot brudd på internasjonal lov.
Strategi B	
4	Utforske alternativer til en tostatsløsning.
5	Vurdere norsk bistand.

Alle fem spor er forslag vi tror er farbare veier for norsk midtøstenpolitikk fremover og som fortjener debatt. Notatet må ikke leses som en helhetlig analyse av konflikten og dagens situasjon. Målet er avgrenset til å rette oppmerksomheten mot mulige, framtidige veier for norsk Midtøsten-politikk, og komme med politiske forslag. Vi presenterer og analyserer sider ved konflikten der vi ser det nødvendig for å sette de politiske forslagene i kontekst.

3. Strategi A: Styrke Palestina, presse fram endring i Israels politikk

Denne strategien har som mål aktivt å styrke Palestina overfor Israel, fordi dette må til for å sette ny fart på forhandlingene.

2.1. Anerkjenne en palestinsk stat og støtte palestinsk FN-medlemskap (Spor 1)

Etter tiår med klockertro på at en fremforhandlet avtale må komme forut for etableringen av en palestinsk stat, er det nå økende støtte til det palestinske FN-sporet på den internasjonale arenaen. Sverige ble i oktober det første EU-landet som anerkjente Palestina, noe 70 prosent av FNs medlemsland (135) nå har gjort. I løpet av høsten har parlamentsflertall i Storbritannia, Spania, Frankrike og Irland stemt frem uforpliktende vedtak om å anerkjenne Palestina som stat. Også i Danmark og Finland presser partier på for en anerkjennelse. Island har allerede anerkjent Palestina. Parlamentariske flertall for disse vedtakene er ikke forpliktende for regjeringenes valg, men er like fullt sterke signaler om en felles internasjonal tro på å gå vekk fra det lenge styrende prinsippet i forsøkene på å løse denne konflikten: At en fremforhandlet løsning må ligge på plass før en anerkjennelse av den palestinske staten.

Noe av bakgrunnen for denne utviklingen kan man finne i dramatiske hendelser i forholdet mellom Israel og Palestina i 2014. Året startet med pågående forhandlinger ledet av USAs utenriksminister John Kerry. Da Kerrys forhandlingsframstøt etter ni måneder brøt sammen i april -etter 7 år med interne stridigheter, kunngjorde Fatah og Hamas at en ny samlingsregjering skulle dannes. Den såkalte teknokratregjeringen ble tatt i ed 2. juni og representerte for mange palestinere et håp i en relativt svart situasjon. Knapt en måned senere, den 8. juli, startet Israel offensiven «Operation Protective Edge». Denne krigens offisielle rasjonale var å besvare beskytningen av Israel fra såkalte «Qassem-raketter» skutt opp fra den Hamasstyrte Gazastripen. I tillegg ønsket Israel å ødelegge smuglertunnelene mellom Gaza og Egypt, som brukes til å ta inn varer for å omgå den israelske blokaden av Gaza, samt ødelegge tunneler mellom Israel og Gaza som israelerne hevdet ble brukt av terrorister. Resultatet ble massive ødeleggelser, og store tap av liv.

Høsten var preget av en stadig steilere front mellom de to partene. På israelsk side ble bosettingsutbygging eskalert parallelt med store, nye folkerettsstridige konfiskeringer av palestinsk land. Ifølge organisasjonen Peace

Now var dette den største konfiskeringen av land på 30 år². På palestinsk side ble en ny samlingsregjering opprettet med Abbas som leder og en ny unilateral fredsplan, den såkalte «Abbas fredsplanen», ble lagt fram for Kerry. Planen skisserte i grove trekk ni måneder med direkte forhandlinger med frys av bosetningsutbygging som betingelse, etterfulgt av en 3 års frist for israelsk tilbaketrekking fra de okkuperte territoriene. Dersom planen ikke ble akseptert, ville Abbas gå til FNs sikkerhetsråd og søke om anerkjennelse som medlemsstat. Alternativt ville de søke om å bli medlem i Den internasjonale straffedomstolen (ICC). I desember leverte Jordan søknaden til sikkerhetsrådet på vegne av Palestina. Etter intense runder med lobbyvirksomhet fra begge sider ble forslaget avvist, åtte land stemte for resolusjonen, to imot (USA og Australia) og fem avstod fra å stemme³.

Når dette notatet publiseres er det ingen pågående fredsforhandlinger. Det palestinske FN-sporet er den tydeligste bevegelsen mot løsning, og til dags dato kanskje det eneste palestinske politiske alternativet ut over det havarerte forhandlingssporet under Oslo-prosessen som er basert på et ikke-voldelig moderat program. Vi mener det også er det mest interessante skrittet videre i dag, og at det bygger opp under – ikke bryter med – en forhandlingslinje.

2.1.1 Er Palestina en stat som kan anerkjennes?

Det er tverrpolitisk enighet i Norge om at det palestinske folket har rett til selvbestemmelse. Dette har også folkerettsdomstolen i Haag (ICJ) slått fast⁴. Selvbestemmelsen innebærer at palestinerne har rett til å opprette en egen stat dersom det er dette de ønsker. Den 23. september 2011 leverte president Mahmoud Abbas Palestinas formelle søknad om status som fullverdig FN-medlem, men ble stanset av USA og allierte i Sikkerhetsrådet. PLO har siden 1974 hatt observatørstatus i FNs generalforsamling. Den 29. november 2012 ble Palestinas status oppgradert til «observatørstat uten medlemskap» etter resolusjon 67/19 i FNs generalforsamling. På dette grunnlaget kan Palestina slutte seg til FN-traktater og konvensjoner og søke medlemskap i interstatlige organisasjoner.

Norge har allerede langt på vei gitt en anerkjennelse av en palestinsk stat gjennom oppgraderingen av den palestinske representasjonen i Norge til ambassadørs rang. Målet om en selvstendig palestinsk stat har vært en sentral del av norsk midtøstenpolitikk i flere år, og er også den nåværende regjeringens uttalte mål⁵. Likevel har norsk politikk frem til i dag vært basert på et premiss om at staten Palestina ikke kan anerkjennes før det foreligger en fremforhandlet avtale mellom partene. Argumentene for dette har vært basert på en genuin tro på at forhandlingssporet ville kunne føre frem til en fredelig løsning.

En av de formelle, folkerettslige hovedinnvendingene mot å anerkjenne Palestina som stat har vært at kriteriene for statsdannelse ikke er tilstrekkelig innfridd. Det har tradisjonelt vært stilt fire krav til en stat: en fast befolkning, et territorium, et indre selvstyre, og evne til å kunne stå i diplomatisk forbindelse med andre stater. Det er ikke tvil om at kravet om befolkning er oppfylt. Selv om den palestinske diasporaen omfatter om lag 5 millioner flyktninger og gjør nettopp befolkning til et av de mest sentrale utfordringene ved konflikten, er det liten tvil om at befolkningen som i dag bor i områdene må regnes som «en fast befolkning». Palestinas grenser er også et sentralt element i konflikten, men det er liten tvil om at grensene palestinerne gjør krav på - grensene fra 1967 - er i tråd med en rekke FN-resolusjoner. På tross av stor indre splittelse har også palestinerne evnet å inngå diplomatiske forbindelser med andre stater, og inngått folkerettslig, bindende avtaler med eksterne aktører. Oslo-avtalene er et eksempel på dette.

I følge professor dr. juris Geir Ulfstein kan det reises tvil om hvorvidt indre selvstyre foreligger fordi palestinske selvstyremyndigheter kun har begrenset makt.⁶ Den palestinske splittelsen mellom Hamas og Fatah gjør at det kan reises tvil om myndighetene kan gjennomføre et effektivt styre i de to fysisk adskilte landområdene Gaza og Vestbredden. I tillegg gjør den ulovlige israelske okkupasjonen med ekspanderende bosettingspolitikk at indre selvstyre i territoriene er vanskelig. At folkerettsstridige handlinger fra en annen stat hindrer FN-medlemskap for palestinerne, er imidlertid ikke et argument for la være å støtte opp om palestinerne ønske om statsdannelse. En palestinsk stat vil heller ikke krenke en annen stats suverenitet.

I tillegg har det vært lagt vekt på at en statsdannelse vil ha en rekke begrensninger før en fredsavtale er på bordet. Selv om Palestina blir anerkjent som stat, vil staten fremdeles ikke ha kontroll over egne grenser eller ha en bærekraftig økonomi. Dette er viktige innvendinger; Palestina vil ha enorme utfordringer på tross av anerkjennelse. Likevel mener forslagsstillerne at dette er den beste strategien Norge har for å bidra til å bevege konflikten mot en fredelig løsning.

Allerede i 2011 uttalte daværende utenriksminister Støre at minstekravene for statsdannelse var mer enn oppfylt.⁷ «Verdensbanken og det internasjonale pengefondet IMF er enige om at de palestinske områdene i dag er på linje med såkalte mellominntektsland. På enkelte felt ligger de endog over», framholdt Støre den gang. Det kan også pekes på at flere etablerte stater sliter med minst like store problemer med hensyn til maktutøvelse og indre splittelse. Det er nok å nevne Sør-Sudan, Libya, Syria og Irak. En grunnleggende forutsetning for at det internasjonale samfunnet skal kunne bidra til at disse landene kommer ut av uføret er at de eksisterer som statsterritorier. Bare på det grunnlaget kan man ta fatt på å bygge ansvarlige og demokratisk funderte politiske og sivile statsinstitusjoner.

2.1.2 Styrke eller svekke forhandlingssporet?

En annen hovedinnvending mot anerkjennelse av Palestina, som dagens norske regjering legger stor vekt på, er at dette vil svekke forhandlingssporet.

Forfatterne av notatet ser dette annerledes. Vi mener det er et viktig mål å styrke Palestina, og ser på anerkjennelsen av Palestina som et ledd i å styrke forhandlingssporet, ikke svekke det. Det er i dag ingen reelle fredsforhandlinger med snarlig håp om en avtale som får slutt på okkupasjonen, og som gir Israel og Palestina sikkerhet. Det er viktig å sende et signal til det palestinske lederskapet og det palestinske folket om at det lønner seg—ikke straffer seg, slik det i praksis gjør i dag—å fortsette å jobbe mot frigjøring langs et diplomatisk, ikke-voldelig spor.

En rekke aktører i prosessen, for eksempel USAs president Barack Obama, har sagt at det skjeve maktforholdet mellom partene er et hovedproblem i forhandlingene⁸. Ved å anerkjenne Palestina forut for en fremforhandlet løsning gir man et lite bidrag til å redusere dette svært skjeve maktforholdet.

En anerkjennelse kan bringe en helt ny dynamikk inn i forhandlingene med Israel. I tillegg vil det internasjonale samfunn påta seg forpliktelser ovenfor den nye staten og til en viss grad være tvunget til å gi den nye staten noe beskyttelse mot for eksempel territoriale krenkelser, slik den israelske nybyggingspolitikken er.

På sett og vis kan man si at Palestina er for svakt, Israel for sterkt og begge for sterkt splittet til å inngå i de kompromissene som må til. Med en internasjonal anerkjennelse som stat vil palestinernes synspunkter gis mer tyngde. Det vil naturligvis ikke sidestille partene å ha lik status internasjonalt, men det er liten tvil om den tunge symbolske og praktiske verdien det vil ha for Palestina i internasjonal sammenheng.

2.1.3 Hvorfor nå?

Per i dag er det ingen fredsforhandlinger å spolere, som argumentert for over. Palestinerne har selv nylig igjen fremmet søknad om anerkjennelse og opptak i ICC. Det er et internasjonalt momentum med Sveriges anerkjennelse, parlamentsflertall i Storbritannia, Spania, Frankrike og Irland. Og det er bevegelse rundt dette også i Danmark og Finland. Mulighet til å utøve et effektivt press og bidra til bevegelse i riktig retning er åpenbart tilstede.

Midtøstenforskerne Heian-Engdal og Jensehaugen⁹ understreker også at dersom palestinerne fortsatt blir motarbeidet i sine bestrebelse for internasjonal anerkjennelse, må vi ikke bli overrasket om det palestinske folket til slutt trekker den slutningen at den fredelige forhandlingslinjen er et blindspor. Og hvilken vei skal palestinerne da gå? Sjansene for at Israel og palestinerne i stedet havner i en kaotisk voldspirale er store. Det er i dette perspektivet viktig å ha med seg at antallet ekstreme, voldelige grupper på palestinsk side er i vekst¹⁰. Foreløpig klarer Hamas å kontrollere størstedelen av de ekstreme grupperingene, men dette bildet kan endre seg. Uten en

fremgang i fredsprosessen kan Hamas (som Israelsk etterretning tross alt har en viss kontakt med) miste kontrollen, og nye og ekstreme grupper kan styrkes. Skulle det skje, vil volden i området antagelig øke dramatisk.

2.1.4 Potensielle negative konsekvenser

Skulle Norge anerkjenne Palestina er det viktig å være forberedt på at dette også kan ha utfordrende sider.

Som et første svar på palestinernes søknad svarte Netanyahu med å fryse utbetalinger av skatteinntekter på nesten 1 milliard kroner som Israel har innsamlet på vegne av Den palestinske selvstyreadministrasjonen (PA). Summen tilsvarer 60 prosent av lønnsutgiftene til PA. Likevel er bekymringene tonet ned fra palestinske myndigheter, basert på at de tror at Israel vil gjenoppta utbetalingene slik de gjorde i 2011 og 2012, for å hindre en total kollaps av PA. Det er i Israels interesse med et stabilt styre for Vestbredden.

I lys av Israels reaksjoner det er plausibelt å forestille seg at en norsk anerkjennelse av Palestina vil innebære diplomatiske utfordringer for Norge. Da Sverige anerkjente Palestina svarte besluttet Israel med å hente hjem sin ambassadør i Sverige. Uttalelser fra Israels utenriksminister Avigdor Liebreman viste til at det ble vurdert å ta den svenske ambassadøren Isaac Bachman permanent ut av tjeneste og nedgradere landets diplomatiske relasjoner med Sverige¹¹. Det er imidlertid viktig å merke seg at denne politiske boikotten av Sverige ble kortvarig. Etter en knapp måned var han igjen på plass.¹² Israels reaksjonsmønster er gjenkjennelig – sterke, offentlige fordømmelser når Palestina eller andre stater agerer på en måte som ikke er i Israels interesse – fulgt av en relativt rask og stille tilbakevendig til det normale. De diplomatiske konsekvenser som ligger i en anerkjennelse fra norsk side av Palestina vil derfor antageligvis være små og helt uproblematisk i det lange løp for staten Norge.

En risiko for Norge er reaksjonene innenfor Giverlandsgruppen (The Ad-hoc Liaison Committee, AHLC), som Norge leder. Der deltar alle betydningsfulle aktører i Israel-Palestina-konflikten: Israel, PA, EU, USA, Russland, Egypt, Verdensbanken, m.fl. Det norske formannskapet i AHLC har tidvis vært viktig, ikke minst for palestinerne selv, ettersom Norge ofte i denne komiteen har forsvart palestinske interesser. Skulle vi anerkjenne Palestina som egen stat kan Norge bli kastet som leder (og kanskje som medlem) av giverlandsgruppen, dersom Israel eller USA motsetter seg fortsatt norsk lederskap. Det er vanskelig å si om dette vil skje eller ikke, det er det også ulike syn på i forskningsmiljøene¹³. Skulle det skje, kan det være negativt for Norges innflytelse og kontakter. Vi vil miste en viss internasjonal status, og bli en mindre interessant aktør på kort sikt. Palestinerne vil miste en viktig alliert i Giverlandsgruppen, og det er uklart om maktbalansen innad i komiteen vil bli forrykket i Israelsk favør dersom Norge trer ut.

For å oppsummere så langt: I dag preges Palestina-Israel konflikten av lite eller ingen framgang i forhandlinger, stadig mer omfattende bosetninger på Vestbredden og blokade på Gaza. Samlingsregjeringens FN-spor er, ifølge undertegnede forfattere, den mest lovende og hensiktsmessige strategien å bygge opp under for å nærme seg det overordnede målet for norsk Midtøstenpolitikk: en to-statsløsning med fredelig sameksistens mellom de to partene.

2.1.5 Politikkløst

- Norge forbereder anerkjennelse av Palestina. Dette innebærer ikke en faktisk anerkjennelse nå, som Sverige, men heller ikke et uforpliktende vedtak som i Storbritannia, Spania og Frankrike. Det betyr at vi kommer til å anerkjenne selv om en varig fredsløsning ikke er på plass.
- Norge koordinerer gjennomføringen av dette med andre land.
- Norge støtter resolusjoner i FN om FN-medlemskap for Palestina, og støtter palestinsk medlemskap i den internasjonale straffedomstolen.

2.2 Drive fram og støtte palestinsk samling (Spor 2)

Uavhengig av om det blir flertall for anerkjennelse av Palestina eller ikke, er en nøkkel for positiv utvikling i regionen og denne konflikten palestinsk samling. Splittelsen på palestinsk side er et reelt problem da den fratrer palestinerne handlekraft på eget territorium og styrke i forhandlinger med israelerne. PA, som styres av Fatah, må

være forsiktige med å gi konsesjoner som ikke har bred støtte, og som kan øke oppslutningen om Hamas og svekke deres egen legitimitet. Hamas, på den andre siden, lever av misnøyen med PA og den moderate, palestinske ledelsen.

Samtidig er begge ansvarlige styresmakter for hver sin del av Palestina, og har felles interesse av framgang i forhandlingene, en fredelig utvikling og økonomisk vekst og framgang for landet. I tillegg har Hamas og Fatah sammenfallende interesser i at det ikke bygger seg opp mer ekstreme organisasjoner som ikke lar seg styre når det gjelder motstandskampen mot Israel. Det har vært drivkraften bak de samlingsforsøkene som er gjort. Disse kunne lykkes, om det ikke var eksterne krefter som undergravde dem.

I 2007 ble Fatah og Hamas enige om å opprette en samlingsregjering etter Hamas valgseier året før¹⁴. Regjeringen forpliktet seg på de kravene det internasjonale samfunn hadde satt til en aktør de ville forholde seg til. Norge valgte å anerkjenne og ha kontakt med denne regjeringen¹⁵, til tross for at Hamas ikke hadde forpliktet seg på de samme kravene. Men svært få andre vestlige land gjorde det samme. Tvert imot, USA motarbeidet den etter først å ha støttet gjennomføringen av valget¹⁶. Etter forfatterens mening var det en stor feil av det internasjonale samfunn, da man gikk glipp av en mulighet til å skape framgang. Som tidligere omtalt, ble det gjort forsøk på å opprette en felles teknokratregjering i fjor. Det ble ikke akseptert av Israel. Israel avviser enhver samling, med det argument at Hamas er en terrororganisasjon. Men Hamas er samtidig de regulære myndighetene i deler av Palestina, og en aktør det er umulig å komme utenom dersom man vil gjøre seriøse forsøk på å skape fred.

Dagens israelske regjering ønsker ikke en palestinsk samling, men ser seg tjent med splittelsen. Det vil trolig være situasjonen også etter vårens valg. Derimot synes den amerikanske administrasjonen nå å ha større grad av toleranse for å snakke med grupper de er politisk uenig med, slik de blant annet har gjort i Afghanistan og Iran. I april 2014 skal Obamas Midtøsten-rådgiver, Phillip Gordon, ifølge den israelske avisa Haaretz ha uttalt at selv om timingen for palestinsk samling var uheldig, var det vanskelig å se hvordan fred kunne oppnås med kun «halvparten av en palestinsk enhet».¹⁷ Vi tror det er bedre muligheter for å søke støtte til en slik tenkning nå enn på lenge, både på grunn av denne justeringen i tilnærming fra amerikansk side og på grunn av behovet for å prøve nye veier.

Det vil dessuten være vanskelig, eller kanskje til og med umulig, å få til en avtale uten en reell samling og en fungerende samlingsregjering. Norge bør støtte dette arbeidet, men ikke bare det. Vi bør være en aktiv bidragsyter.

For å få på plass en slik ledelse må organisasjonen som er internasjonalt anerkjent som palestinernes legitime representant, PLO, få reaktivert sitt parlament, det palestinske nasjonalrådet (PNC, Palestinian National Council). Den beste måten å få gjort dette på er å få et demokratisk valgt nasjonalråd, ved valg gjennomført blant alle palestinere. Samtidig er et sentralt tiltak for samling en reform av PLO som gjør det mulig for Hamas og enkelte andre organisasjoner som står utenfor PLO i dag å bli medlemmer av PLO. En viktig del av denne strategien bør dermed være å arbeide for nyvalg i Palestina, og ikke minst å arbeide for internasjonal aksept for at valgresultatet skal respekteres. En praktisk utfordring for samling er hva som skjer med våpnene til Qassam-brigaden, Hamas sin væpnede fløy. Det finnes ingen enkel løsning på dette, men spørsmålet vil måtte adresseres i en slik samlingsprosess.

2.2.1 Politikkforslag

- Norge bør arbeide aktivt for å bidra til palestinsk samling der alle betydningsfulle aktører inkluderes.
- Norge arbeider for nyvalg, og at det etableres en bærekraftig samlingsregjering. Dette tas systematisk opp med partene.
- Norge tilbyr seg å bidra økonomisk til disse prosessene.
- Norge vurderer å bruke bistand strategisk for å skape en samlingsregjering, for eksempel gjennom å varsle økte økonomiske bidrag
- Norge arbeider systematisk i ALHC, og mot andre store donorer, for å skape enighet om en slik politikk, ikke minst å respektere valgresultat og regjering.

2.3 Innføre smarte sanksjoner målrettet mot brudd på internasjonal lov (Spor 3)

Et sentralt argument for sanksjoner er at grove brudd på internasjonal lov og rett må få konsekvenser, i dette tilfelle Israels langvarige okkupasjon. Det internasjonale samfunn må sette makt bak kravene sine, og vise Israel at det har en kostnad å bryte internasjonal lov. Vi vil argumentere for smarte sanksjoner målrettet mot brudd på internasjonal lov, ikke en generell boikott av Israel, enten den er akademisk/kulturell eller økonomisk.

Parallelt med mangelen på politisk framgang beskrevet over, jobber et økende antall organisasjoner aktivt for å øke det økonomiske presset mot Israels okkupasjonspolitikk. Mangel på politisk framgang har også bidratt til økende utålmodighet i EU mot israelske myndigheter. Gjennom «Boycott, Divestment and Sanctions» (BDS) oppropet fra 2005¹⁸, krever 170 palestinske sivilsamfunnsorganisasjoner en slutt på okkupasjonen, slutt på diskrimineringen av palestinere i Israel og flyktingenes rett til å vende tilbake i henhold til FN-resolusjon 194. BDS-oppropet kan sies å ha bidratt til å øke legitimiteten til boikott, ikke-investering og sanksjoner som virkemidler mot den israelske okkupasjonen, fordi det i økende grad blir oppfattet som et krav fra det palestinske samfunnet. I 2007 ble bevegelsen kalt «svak» og «ineffektiv» av britiske The Economist, mens den i 2014 ble omtalt som «mainstream» i samme publikasjon¹⁹.

Det økte presset mot okkupasjonsøkonomien har ført til angrep fra israelsk høyreside, men har også åpnet for en intern debatt i Israel, spesielt knyttet til konsekvensene av en eventuell svikt i fredssamtalene²⁰. Forkjemperne for en tostatsløsning og fredsforhandlinger har advart mot å ignorere det som i israelsk offentlighet kalles den økende «boikott-trusselen», og argumenterer med at en svikt i fredssamtalene vil føre til en mer omfattende boikott av Israel.

Det er liten tvil om at israelsk økonomi er svært avhengig av handel, og at økonomiske sanksjoner kan ha effekt. De fleste israelere som bosetter seg på Vestbredden gjør det av økonomiske grunner. Å ramme økonomien, for eksempel eksporten, fra disse ulovlig bosatte områdene kan således være et effektivt virkemiddel som reduserer interessen for å bosette seg der. Det er også et omdømmeproblem for store konserner å bli assosiert med brudd på folkeretten.

Det er spesielt utviklingene i Europa og EU som har potensiale til å ramme israelsk økonomi, siden EU er Israels viktigste handelspartner. I følge finansminister Lapid vil en «begrenset boikott» ha en prislapp på rundt 20 milliarder NIS (rundt 35 milliarder NOK) i tapte eksportkostnader årlig, og vil redusere eksport til EU med 20 prosent²¹. EU har allerede vist at de er villige til å ta konkrete grep som tar avstand fra Israel bosettingspolitikk. Sommeren 2013 sommer vedtok EU retningslinjer som stadfestet at EU-midler ikke skulle gå til aktører som var registrert i bosettinger, eller til aktivitet i bosettingene²². I juli 2014 kunngjorde 17 EU-land en advarsel til næringslivet i de respektive landene om ikke å investere i Israelske bosetninger²³. Likevel påpeker Midtøstenforsker Jørgen Jensehaugen at EUs linje overfor Israel ikke er entydig, ved at unionen på den ene siden snakker om sanksjoner mot bosetninger, mens på den annen side har Israel en spesialhandelsavtale med Israel som kan oppheves dersom Israel bryter menneskerettighetene, men som ennå ikke er satt til side selv om Israel bryter disse.²⁴

Når det kommer til hva slags politikk Norge kan føre for å presse Israels okkupasjonsregime mener forfatterne av dette notatet at sanksjonspolitikken et aktuelt spor. I internasjonal politikk er det eksempler på at sanksjoner har hatt effekt, men trolig flere eksempler på det motsatte. Sanksjoner kan virke dersom de har bred internasjonal og lokal oppslutning fra viktige aktører, dersom de rammer aktiviteter som klart er i strid med internasjonal lov og rett samt rammer ledelsen i et land.

Det er i dag svært liten støtte for en fullstendig boikott av Israel i den vestlige verden, og det er stor skepsis til en tradisjonell boikott – også på israelsk venstreside. Det ville være et virkemiddel som rammet vanlige mennesker i Israel i betydelig grad. Slik sett bryter det med flere av grunnforutsetningene skissert over for når sanksjoner kan virke.

Det finnes også dilemmaer når det kommer til et sanksjonsregime slik vi her foreslår. Det er for eksempel ikke et klart skille mellom de selskapene i Israel som er involvert i okkupasjonen, og resten av Israels økonomi. Mesteparten av større israelske forhandlere og tjenesteleverandører er involvert i bosettingsindustrien. Butikkkjeder, banker, eiendomsmeglere og andre selskap har filialer i større bosettinger og industrisoner på Vestbredden. Et eksempel er den israelske banksektoren, som finansierer bosettingsutbygging og israeleres kjøp av eiendom på okkupert område. Den økte interessen internasjonalt for økonomiske sanksjoner har imidlertid økt kompetansen på dette området, og det finnes i dag verktøy å ta utgangspunkt i for å få troverdig informasjon om selskapers bidrag til okkupasjonen. Videre har blant andre midtøstenforsker Anja Sletteland pekt på flere paradokser ved boikottbevegelsen²⁵. For eksempel at det finnes markeder Israel i stadig større grad vender seg mot med mindre etiske restriksjoner enn det europeiske, slik som Russland og Kina.

På tross av utfordringene mener forfatterne at målrettede sanksjoner mot Israels okkupasjonspolitikk er noe Norge bør slutte seg opp om. Israels okkupasjon har snart pågått et halvt århundre. En tredje og fjerde generasjon av palestinere og israelere har vokst opp i denne virkeligheten, og kjenner ikke noe annet. Osloavtalen med etableringen av PA brakte håp om at Israels påvirkning i palestinske liv ville reduseres til et minimum. Likevel er Israels okkupasjon den mest dominerende faktoren som påvirker dagliglivet til den jevne palestinere på den okkuperte Vestbredden. De stadig økende bosettingene både gjør dyrkbar jord effektivt utilgjengelig for de palestinske eierne. I kombinasjon med muren frarøves ikke bare palestinerne muligheten til å drive landbruk eller forvalte eget land på annen måte, men det begrenser effektivt muligheten til å leve normale liv, tilgang på grunnleggende tjenester og mulighet til å besøke venner og slektninger. I tillegg opprettholdes et høyt antall ødeleggelse av hjem og bygninger. De tre siste årene har omtrent 600 palestinske bygninger blitt ødelagt årlig med dertil økende antall internt fordrevne, hele 1215 palestinere ble presset ut av sine hjem i løpet av 2014.²⁶

Som tidligere skrevet vil vi argumentere for smarte sanksjoner målrettet mot brudd på internasjonal lov, ikke en generell boikott av Israel. En total økonomisk og/eller akademisk/kulturell boikott vil for det første være svært vanskelig å gjennomføre og få til å virke, og hensiktsløst dersom det bare var Norge og noen få andre vestlige land som stod bak den. For det andre er det åpenbart lettere å forsvare og forklare at man ikke vil akseptere brudd på fundamentale rettigheter, enn at man ikke kan handle med eller samarbeide med en stat per se. For det tredje kan det ramme mer enn hjelpe de som arbeider for fred på israelsk side. Det vil neppe hjelpe kritiske akademikere på Israels universiteter at vi boikotter dem. Smarte sanksjoner der en forsøker å ramme de aktører som tjener på den israelske okkupasjonen av Palestina er et mer treffsikkert instrument. I den forbindelse er det svært viktig at man gjennomgår investeringene til Statens Pensjonsfond Utland («Oljefondet»). SPU er investert i 48 selskap som har virksomhet som kan knyttes til okkupasjonen. Norsk Folkehjelp og Fagforbundet utpeker spesielt 12 som de mener er involvert i særlig alvorlige normbrudd i sin rapport «Farlige forbindelser. Norske Bånd til den Israelske okkupasjonen.»²⁷. Disse er Alstom, Caterpillar, G4S, Cement, Roadstone Holdings, Cemex, Clal Industries and Investment, Heidelberg Cement, Hewlett-Packard, IDB Holding, Israel Electric Corporation, Motorola og Veolia. Alle selskapene er involvert i forhold som bygging av sentral infrastruktur for bosettingene i de okkuperte palestinske områdene, leveranse av sentrale innsatsfaktorer til konstruksjon i bosettingene eller muren og av maskiner til ødeleggelse av palestinske hjem og infrastruktur, uttak av ikke-fornybare naturressurser på okkupert område og utvikling og leveranse av teknologi og systemer til Israels militære kontroll og restriksjon av bevegelsesfrihet.

2.3.1 Politikkløst forslag:

- Innføre merking av varer fra okkuperte område, samt vurdere andre smarte sanksjoner som rammer brudd på internasjonal lov.
- Samle støtte for Norges politikk om ikke å handle våpen med Israel.
- SPU er investert i flere selskap som bidrar til Israels okkupasjon og israelske brudd på folkeretten. Norges Bank bør trekke investeringene i disse selskapene, eventuelt bør Norges Banks eierskapsenhet gå i dialog med selskapene med tanke på å endre selskapenes praksis.
- Vurdere om vårt etiske regelverk for pensjonsfondet er godt nok, og arbeide for etiske regelverk på pensjonsfond internasjonalt som hindre investeringer som støtter opp under den israelske okkupasjonen.

- Arbeide for å begrense og fjerne hindringer Israel legger for den palestinske økonomien, herunder eksporten.
- Norske myndigheter må gå ut med aktiv oppfordring til norske selskap om å ikke importere varer produsert i israelske bosettinger i de okkuperte områdene og å unngå alt handelssamkvem med bosettingene.

4. Strategi B: En radikal omlegging

Det er i dag riktig å vurdere mer radikale endringer av den norske politikken, spesielt dersom stillstanden vi i dag ser i forhandlingssporet vedvarer. Vi mener strategi A er det mest konstruktive spor å følge. Men dersom fredsbestrebelsene ikke får fremgang må alternativer vurderes, og da er de tiltak som vi her presenterer som strategi B en mulighet.

3.1 Utforske alternativer til en tostatsløsning (Spør 4)

Det har i tjue år vært bred enighet i regionen og internasjonalt om at en to-statsløsning er den eneste farbare veien. Ikke fordi det er en spesielt naturlig løsning; I tusenvis av år har det bodd på palestinske arabere, jøder og andre folkegrupper om hverandre i det området som i dag er Israel og Palestina. De fleste stater i verden er også tilholdssted for mennesker med ulik tro og ulike språk.

To-statsløsningen vokste fram av FN-prosessen som opprettet staten Israel i 1948, og har i vår tid etablert seg som det eneste mulige svaret på sentrale spørsmål i konflikten. Noe som kunne gi israelere langsiktig sikkerhet og den jødiske staten som er ideologisk viktig for dem, og samtidig gi palestinere rettferdighet og suverenitet over sitt eget område. En to-statsløsning har i flere tiår hatt støtte av både den palestinske og israelske siden, og av alle sentrale land i verden. Vi som står bak dette notatet er, og har lenge vært, tilhenger av en tostatsløsning.

I dag er imidlertid dette mer omdiskutert enn på lenge. Høyredreiningen i Israel har igjen gjort at det er en betydelig politisk maktfaktor som ikke anerkjenner dette målet. I Palestina er det også en voksende opposisjon som ikke tror at de kan få en bærekraftig avtale om en slik løsning. Hovedproblemet er imidlertid fakta på bakken. Vestbredden og Gaza ligner mindre og mindre på et territorium det er mulig å bygge en stat på. Antallet bosetninger øker stadig, mange av disse er store, enkelte er et stykke unna grensa til Israel og det er vanskelig å se for seg at de kan flyttes eller forlates. De ligger spredd utover, og vanskeliggjør kommunikasjon, landbruk og utvikling. I Jordandalen, på grensa mot Jordan, holder også Israel kontroll, og har som posisjon at de ikke vil oppgi kontroll ved en eventuell fredsavtale. Summen av dette er et oppstykket land, som i utgangspunktet var lite.

Som et svar på denne utfordringen, er landbytte lansert. Tanken er at Israel skal få beholde en del av bosettingene, men gi fra seg tilsvarende mengde land i kvalitet og størrelse et annet sted. Problemet nå er at bosettingene er så store, og til sammen stykker opp Vestbredden i svært mange, små områder. Det er mange ledende politikere og forskere som mener at vi er ved, eller nærmer oss et punkt, der en to-statsløsning er svært vanskelig å gjennomføre. Samtidig er det ingen tegn til at denne løsningen er rett rundt hjørnet.

Uten snarlig framgang, må Norge reise diskusjonen om en to-stats løsning er mulig. Som land bør vi ikke bruke store økonomiske og diplomatiske ressurser på en løsning som er lite realistisk.

Forfatterne av notatet mener Norge bør åpne diskusjonen om andre sluttløsninger enn to-statsløsningen. Utgangspunktet for en debatt bør være:

- a) Hvilke løsninger som er forenlige med menneskerettighetene og folkeretten.
- b) Hva palestinerne og israelerne faktisk mener, og ser seg tjent med, som begge kan være villig til å strekke seg mot.

Man kan se for seg en tostatsløsning på dette grunnlaget, men man kan også se for seg andre konstruksjoner. Det som er viktig er at man igangsetter en bred, norsk debatt om Norge skal ha to-statsløsning som mål, eller om vi

skal åpne opp for andre mulige løsninger innen rammen av folkeretten og menneskerettighetene. I tillegg måtte man også hatt en gjennomgang av den norske bistanden og varslet om at Norge ikke ville finansiere en palestinsk statsadministrasjon som ikke sikter mot en stat.

En slik politikk vil være et sterkt signal, og en betydelig endring av norsk politikk. Den vil bli kritisert for å sette prosessen tilbake, og Norge må også på kort sikt regne med å miste sin posisjon i fredsprosessen. Dersom det likevel er minimale sjanser for å lykkes med dagens spor, kan det være forsvarlig og riktig. Vi mener derfor dette er nødvendig dersom strategi A ikke vinner oppslutning eller bringer snarlig framgang, og det bør være en del av de neste års debatt om midtøstenpolitikken.

3.2 Vurdere norsk bistand (Spor 5)

Norge er en av de tyngste økonomiske bidragsyterne til Palestina. De er en hovedmottaker av vår bistand²⁸. Målet med den er å bygge opp en levedyktig palestinsk stat som en del av en to-statsløsning.

Norsk bistand til de palestinske okkuperte områdene har økt hvert år siden Oslo-avtalen ble undertegnet. Tilsammen har Norge gitt 8,7 milliarder kroner i bistand til organisasjoner og palestinske selvstyremyndigheter over 20-årsperioden. I tillegg kommer 2,4 milliarder kroner til FN-organisasjonen for palestinske flyktninger (UNRWA). Bistanden er bygget på at Norge ønsker å bidra til palestinsk statsdannelse, og har som forutsetning en tostatsløsning på konflikten mellom Israel og palestinerne.

Giverlandsgruppen for Palestina (The Ad-hoc Liaison Committee, AHLC) ble opprettet i 1993 i etterkant av Oslo-avtalen. Norge har hatt formannsskapsvervet siden opprettelsen. AHLC skal bidra til å sikre det økonomiske grunnlaget for oppbygningen av den palestinske selvstyreenheten. I tillegg har AHLC ansvar for å samordne den internasjonale bistanden til Palestina og koble sammen giverlandsgruppens arbeid og politiske prosesser

Flere analytikere, journalister og forskere har pekt på to forhold som gjør det strengt nødvendig at AHLC, og dermed Norge som leder, ser nærmere på sin rolle²⁹. For det første at AHLC har utspilt sin rolle dersom denne gruppen ikke reelt bidrar i en politisk prosess mot en to-statsløsning. For det andre, og kanskje viktigere, har flere lenge pekt på at den vestlige bistanden til Palestina bidrar til å opprettholde Israels okkupasjon ved at Israel ikke alene må bære det økonomiske ansvar for de okkuperte områdene. Parallelt med de store bistandsoverføringene har Israels stadig mer omfattende okkupasjon steg for steg endret fakta på bakken og maktbalansen forverres på bakken for hvert år: Blokaden av Gaza, nye bosetninger, kontroll over vannressurser, sjekkpunkter, muren, økt militær kontroll og utkastelser av palestinske familier hus for hus i Jerusalem.

I årets statsbudsjett begynner avsnittet som omhandler bistandsoverføringer til Midtøsten med denne setningen: «Bakgrunnen for utviklingssamarbeidet med Midtøsten er først og fremst ønsket om en palestinsk statsdannelse som ledd i en to-statsløsning mellom israelerne og palestinerne³⁰.» Dersom Norges bistandsinnsats har som hensikt å bygge en palestinsk stat kan vi spørre oss hva vi får igjen for pengene våre. Midtøsten-forsker Marte Heian-Engdal ved Universitetet i Oslo påpeker at bistanden også har hatt andre konsekvenser. I praksis har Giverlandsgruppen «på mange måter endt opp med å finansiere okkupasjonen. Med den har verdenssamfunnet holdt liv i de palestinske selvstyremyndighetene og palestinere. Derfor har den også vært hendig for Israel, fordi den har gjort okkupasjonen billigere for dem. Norge har en særskilt rolle her, som leder for AHLC, i å se på om disse mekanismene bør revurderes». ³¹

Det finnes viktige motargumenter. Uten bistanden vil ikke de palestinske selvstyremyndighetene kunne betale lønn til politi, sikkerhetstjenesten og offentlige ansatte, som igjen påvirker kjøpekraften negativt. Vi ser at Egypt og Israels blokade og en forverret økonomisk situasjon på Gazastripen ser ut til å ha bidratt til en økende radikalisering i befolkningen. Det samme kan skje på Vestbredden.

Det er også viktig å vite at norsk bistandspolitikken til PA ligger i dype institusjonelle spor. En omlegging av formålet med bistanden bør bygge på en grundig utredning, og være del av bredere strategisk omlegging. Viktige momenter i debatten om norsk bistand ville være.

3.2.1 Politikklorslag

- Norge bør gå kritisk gjennom all bistand, og reise nødvendige spørsmål om ansvar og krav til partene.
- Sikre at Norges lederskap av AHLC understøtter en helhetlig politisk strategi.

5. Konklusjon

En levedyktig palestinsk stat er en forutsetning for varig fred i Midtøsten. Det er dette som er, og har vært, hovedmålet for Norges Midtøsten-politikk. Men det er vanskelig å se at dagens politikk fører oss i den retning.

- Vi anbefaler derfor en omlegging av den norske politikken langs de linjer som skisseres i strategi A.
- Dette innebærer at Stortinget i løpet av våren 2015 bør vedta å forberede en anerkjennelse av Palestina.

Vi mener imidlertid at to forhold kan gjøre det aktuelt også å diskutere strategi B. For det første, at behovet for å snakke gjennom politikken i seg selv er stort, og at det er en rekke stemmer som argumenterer langs disse linjene i den internasjonale og regionale debatten. For det andre, at det kan være et aktuelt spor dersom det ikke ses framgang i årene som kommer. Derfor bør det også være en del av en ny debatt om norsk midtøstenpolitikk.

Artikkelforfatterne vil rette en stor takk til alle som har bidratt med konstruktive og kritiske innspill til notatet, både innenfor og utenfor egne organisasjoner, blant annet Jørgen Jensehaugen, Anja Sletteland, Nils Butenshön, Ingeborg Moa, Dag Tuastad, Øyvind Bugge Solheim og Karin Beate Theodorsen - uten dere hadde dette notatet ikke vært hva det er i dag.

Det som måtte gjenstå av mangler, feil og unøyaktigheter er selvfølgelig forfatternes eget ansvar, og notatet gir utelukkende uttrykk for forfatternes eget syn.

6. Sluttnoter

- ¹ Beskrevet i detalj i Hilde Henriksen Waages bok "Norge - Israels beste venn", som omhandler perioden 1949-1956.
- ² Peace Now (2014), Unprecedented land confiscation of 4,000 dunams near Bethlehem: <http://peacenow.org.il/eng/GvaotDeclaration> [Lesedato: 01.03.15]
- ³ Al-Jazeera (2014) «UNSC rejects resolution on Palestinian state», 31. desember: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/12/un-votes-against-palestinian-statehood-20141230212147910509.html> [Lesedato: 05.03.15]
- ⁴ International Court of Justice (2004), Impact on right of Palestinian people to self-determination (paras. 115-122), side 10: <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1677.pdf> [Lesedato: 05.03.15]
- ⁵ Regjeringen (2014), Engasjement, land for land: https://www.regjeringen.no/nb/tema/utenrikssaker/fred-og-forsoning/land_for_land/id2350929/ [Lesedato: 05.03.15]
- ⁶ FN-sambandet (2011), Folkeretten og politikken: <http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Folkeretten-og-politikken> [Lesedato: 02.03.15]
- ⁷ Helgelendingen (2011) «- Palestinerne oppfyler statskrav», 13. april: <http://www.helg.no/Utenriks/article5566610.ece> [Lesedato: 02.03.15]
- ⁸ The Jerusalem Post (2014) «Netanyahu too strong, Abbas too weak for lasting peace, says Obama», 9. august: <http://www.jpost.com/Operation-Protective-Edge/Netanyahu-too-strong-Abbas-too-weak-for-lasting-peace-says-Obama-370555> [Lesedato: 02.03.15]
- ⁹ Dagbladet (2014) «Vi bør følge Sverige», 6. november: <http://www.dagbladet.no/2014/11/06/kultur/meninger/kronikk/palestina/midtosten/36100045/> [Lesedato: 02.03.15]
- ¹⁰ Gatestone Insitute (2014), ISIS already in Gaza Strip: <http://www.gatestoneinstitute.org/4392/isis-gaza> [Lesedato: 04.03.15]
- ¹¹ NRK (2014) «Israel kaller hjem ambassadør fra Sverige», 30. oktober: <http://www.nrk.no/verden/israel-kaller-hjem-ambassador-fra-sverige-1.12016888> [Lesedato: 04.03.15]
- ¹² Israels Ambassad i Sverige (2014), Ambassadør Bachman återvänder till Sverige den 29 november: <http://embassies.gov.il/stockholm/NewsAndEvents/Pages/Ambassad%C3%B6r-Bachman-%C3%A5terv%C3%A4nder-till-Sverige.aspx> [Lesedato: 04.03.15]
- ¹³ Denne oppfatningen er basert på samtaler som artikkelforfatterne har hatt med ulike forskere i arbeidet med dette notatet.
- ¹⁴ The Washington Institute (2014), The Hamas-Fatah Reconciliation Agreement: Too Early to Judge: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-hamas-fatah-reconciliation-agreement-too-early-to-judge> [Lesedato: 07.03.15]
- ¹⁵ Regjeringen (2007), Norge normaliserer forholdet til palestinsk samlingsregjering: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/norge-normaliserer-forholdet-til-palesti/id458177/> [Lesedato: 07.03.15]
- ¹⁶ Vanity Fair (2008) «The Gaza Bombshell», april: <http://www.vanityfair.com/news/2008/04/gaza200804> [Lesedato: 06.03.15]
- ¹⁷ Hareetz (2014) «White House: Hamas-Fatah reconciliation 'isn't necessarily a bad thing'», 28. april: <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/.premium-1.587869> [Lesedato: 06.03.15]
- Times of Israel (2014) «White House said ready to work with PA unity government», 20. mai: <http://www.timesofisrael.com/white-house-said-ready-to-work-with-pa-unity-government/#!> [Lesedato: 06.03.15]

-
- ¹⁸ Campaign for Boycott, Divestment and Sanctions (BDS) (2005), Palestine Civil Society Call for BDS: <http://www.bdsmovement.net/call> [Lesedato: 05.03.15]
- ¹⁹ The Economist (2007) «New Pariah on the block», 13. september: <http://www.economist.com/node/9804231>
The Economist (2014), «A campaign that is gathering weight», 8. februar: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21595948-israels-politicians-sound-rattled-campaign-isolate-their-country> [Lesedato: 09.03.15]
- ²⁰ The New York Times (2014) «After Failed Peace Talks, Israel Divided», 9. juni: http://www.nytimes.com/aponline/2014/06/09/world/middleeast/ap-ml-israel-divided-government-analysis.html?_r=0 [Lesedato: 09.03.15]
- ²¹ The Independent (2014) «Failed Palestinian peace talks will hit every Israeli in the pocket», 31. januar: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/failed-palestinian-peace-talks-will-hit-every-israeli-in-the-pocket-9100288.html> [Lesedato: 10.06.15]
- ²² Foreign Affairs (2013) «EU to block funding of entities in Israeli settlements», 16. juli: <http://www.ft.com/cms/s/0/96304cdc-ee01-11e2-816e-00144feabdc0.html#axzz3UjDM5boa> [Lesedato: 06.06.15]
- ²³ Hareetz (2014) «12 more EU countries warn against trade with Israeli settlements», 3. juni: <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/.premium-1.603030> [Lesedato: 10.06.15]
- ²⁴ Morgenbladet (2014) «Snur ryggen til Israel», 10. juli: http://morgenbladet.no/samfunn/2014/snur_ryggen_til_israel [Lesedato: 10.06.15]
- ²⁵ Ibid, Morgenbladet.
- ²⁶ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2015), Occupied Palestinian territory: Humanitarian Needs Overview 2015: http://www.ochaopt.org/documents/hno2015_factsheet_final9dec.pdf [Lesedato: 10.03.15]
- ²⁷ Norsk folkehjelp (2013), Farlige forbindelser: http://www.folkehjelp.no/Media/20_Files/Development/Farlige_forbindelser [Lesedato: 10.03.15]
- ²⁸ NORAD (2014), Palestina: <http://www.norad.no/landsider/midtosten/palestina/> [Lesedato: 10.03.15]
- ²⁹ Blant annet: Dagens Næringsliv (2014) «Kan revurdere bistand», 23. juni: <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2014/07/23/2158/Politikk/kan-revurdere-bistand> [Lesedato: 10.03.15]
- ³⁰ Regjeringen (2014), Prop. 1 S (2014–2015) For budsjettåret 2015 – Utgiftskapitler: 100-172 Inntektskapitler: 3100: https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Prop-1-S-20142015-/id2005471/?docId=PRP201420150001_UDDDEPIS&ch=1&q= [Lesedato: 10.03.15]
- ³¹ Dagens Næringsliv (2014) «Kan revurdere bistand», 23. juni: <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2014/07/23/2158/Politikk/kan-revurdere-bistand> [Lesedato: 10.03.15]

